

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра української мови та прикладної лінгвістики

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ІДИОМ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ
З АНГЛІЙСЬКОЇ В ПОЛІТИЧНОМУ ТЕКСТІ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ОС «бакалавр»
студентки IV курсу
галузі знань 03 «Гуманітарні науки»,
спеціальності 035 «Філологія»,
спеціалізації 035.01 «Українська мова
і література», ОПП «Українська і
англійська мови: переклад та
редагування»

Марини НЕСТЕРЕНКО

Науковий керівник:

к.філол.н., доцент кафедри української
мови та прикладної лінгвістики

Оксана СУХОВІЙ

«Допущено до захисту»

Протокол № 11 засідання кафедри
української мови та прикладної лінгвістики
ННІФ від 01.06.2023
Завідувач кафедри _____ **Сергій РІЗНИК**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІДІОМ У ПРОМОВАХ АНГЛОМОВНИХ ПОЛІТИЧНИХ ДІЯЧІВ.....	8
1.1. Політичний дискурс.....	8
1.2. Особливості фразеологічних одиниць політичного дискурсу.....	13
Висновки до першого розділу.....	16
РОЗДІЛ 2. ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ У ВИСТУПАХ АНГЛОМОВНИХ ПОЛІТИКІВ.....	17
2.1. Класифікація фразеологізмів, що вживаються в політичних промовах.....	17
2.2. Особливості стилістичного вживання фразеологічних одиниць.....	25
Висновки до другого розділу.....	27
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ.....	29
3.1. Способи перекладу фразеологізмів.....	29
3.2. Роль вдалого перекладу ідіом у політичній комунікації.....	40
3.2. Способи усунення неточностей машинного перекладу фразеологічних одиниць.....	46
Висновки до третього розділу.....	53
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57

ВСТУП

Лексика англійської мови своєрідна, що дає чимале поле діяльності для глибокого її вивчення. У роботі велика увага приділяється перекладу фразеологічних одиниць суспільно-політичних статей англійською мовою.

Знання і розуміння специфіки суспільно-політичних текстів забезпечує відповідний переклад, а знання лексики дає відомості не тільки про значення слів, а й про їхнє використання та можливу сполучуваність з іншими словами. Наявність обширного словникового запасу і вмінь застосовувати його на практиці розвивають навички мовної здогадки.

Фразеологізми дуже різноманітні за своїми граматичними моделями та ознаками. Вони являють собою унікальне мовне явище, оскільки з одного боку, є засобом, що забезпечує повноцінну комунікацію, а з іншого – яскравим вираженням національно-культурного бачення світу. Більшість із них має емоційно-експресивні відтінки і широко використовуються в суспільно-політичному дискурсі.

Під час перекладу політичних текстів і промов політиків часом виникає проблема вибору відповідного фразеологізму, що з найбільшою точністю передавав би не тільки значення фразеологічної одиниці вихідної мови, а й її емоційне забарвлення. Багато лінгвістів надавали проблемі класифікації способів перекладу фразеологізмів особливого значення та проводили численні дослідження в цій царині. Це питання досі є актуальним і викликає неабиякий інтерес.

У цьому дослідженні розглянуто проблемні питання фразеологічних одиниць англійської мови на прикладах функціонування та перекладу англійських суспільно-політичних текстів. Так само проведено порівняльний аналіз аналогів англійських та українських суспільно-політичних текстів,

виокремлено лексико-фразеологічні труднощі перекладу з англійської мови на українську.

Суспільно-політична лексика – один із найрухоміших пластів мовної системи газет і журналів. Одні слова і фразеологізми виходять з ужитку, а на їхнє місце приходять зовсім інші лексичні одиниці, зокрема й ті, що раніше активно використовувалися в розмовній мові. Останніми роками активно розвивається нова гуманітарна наука, що вивчає використання ресурсів мови як засобу боротьби за політичну владу і маніпуляції суспільною свідомістю – політична лінгвістика. Отже, дослідження перекладу суспільно-політичних текстів стає дедалі актуальнішим.

Актуальність цього дослідження також визначається зростаючою роллю англomовних країн на міжнародній арені, а також всебічним розвитком воєнних українсько-американських та українсько-британських відносин. Україна, Америка та Велика Британія, а також інші англomовні країни, вступили в нову епоху стратегічного партнерства та взаємодії. На тлі зміцнення українсько-англійської співпраці виникла необхідність детального вивчення особливостей фразеологізмів англійської мови. Знання особливостей перекладу фразеологічних одиниць політичних текстів дасть змогу швидко, без особливих труднощів перекладати їх, передавати їхній зміст.

Метою роботи є дослідження перекладу ідіом українською мовою з англійської у політичному тексті.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) розглянути специфіку політичного дискурсу та особливості вживання в ньому фразеологічних одиниць;
- 2) класифікувати фразеологізми, що вживаються в політичних промовах;
- 3) визначити особливості стилістичного вживання фразеологічних одиниць;

- 4) дослідити способи перекладу фразеологізмів;
- 5) визначити роль вдалого перекладу ідіом в політичній комунікації;
- 6) проаналізувати способи усунення неточностей машинного перекладу фразеологізмів.

Об'єктом дослідження є англійські політичні фразеологізми.

Предметом дослідження є переклад політичних фразеологізмів з англійської мови українською.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять праці таких українських вчених: Я.А. Баран [1], М.О. Вінтонів [4], Х.О. Гайдаєнко [6], О.М. Галинської [7], А.С. Денисової [9], Н.В. Кондратенко [11] та інших. Значну роль також зіграли роботи зарубіжних вчених, серед яких: G. Brown [19], N. Fairclough [21], B. Fraser [22], I. Kecskes [24; 25], E. Lattey [27], S. Mills [31], L. Pye [35] та інші.

Під час дослідження були використані наступні загальнонаукові **методи**:

- прийом частково довільної вибірки – при відборі фразеологічного матеріалу з англійських сайтів, тлумачних і двомовних словників;
- описовий метод, застосований під час розподілу фразеологізмів за групами робочої класифікації;
- лексико-семантичний аналіз, який використовують у процесі зіставлення щільності розподілу фразеологічних одиниць за семантичними полями та у процесі виявлення фразеологічного потенціалу лексичних одиниць;
- компаративний аналіз – для порівняння перекладу фразеологічної одиниці в українській та англійській мовах;
- метод дефініційного аналізу матеріалу;

– лінгвокультурологічний метод, що дає змогу виявити національно-культурну специфіку англійських політичних фразеологічних одиниць.

Матеріалом дослідження слугують статті різних англomовних порталів новин, серед яких: BBC [53], Breaking News English [47], Business Insider [52], GOV.UK [54; 58], Politico [55], The Guardian [50], The Labour [48; 49], The Times [57], а також сайт з повними текстами промов англomовних політиків Rev.Fast [51; 56].

Новизна дослідження полягає у більш детальному аналізі англійського політичного дискурсу, зокрема вживання в ньому фразеологічних одиниць. Значний вклад у розвиток даної теми вносить аналіз матеріалу з сучасних англomовних сайтів, а також розгляд сучасних прийомів усунення неточностей значень фразеологічних одиниць при машинному перекладі.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що аналіз фразеологічних одиниць, які використовуються під час політичних виступів, дає змогу краще зрозуміти особливості, притаманні політичному мовленню, сприяє розв'язанню проблем нерозуміння в політичній мові, а також допомагає вивчити загальні питання фразеології англійської мови.

Практичне значення дослідження визначається тим, що її результати можуть знайти своє застосування під час семінарських і лекційних занять з таких дисциплін, як лексикологія, стилістика, лінгвокультурологія, переклад і міжкультурна комунікація, а також можуть бути корисними в галузі політичної комунікації.

Структура дослідження зумовлена її метою та завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Перший розділ є теоретичним, в якому розглядаються характеристики політичного дискурсу та особливості вживання фразеологічних одиниць у ньому. Другий розділ присвячений класифікації

фразеологізмів, що вживаються в політичних промовах, де також аналізуються особливості стилістичного вживання ідіом політиками. Третій розділ є практичним, в якому досліджуються способи перекладу політичних фразеологізмів. Також визначається роль вдалого перекладу ідіом в політичній комунікації, а також розглядаються способи усунення неточностей машинного перекладу фразеологізмів. У висновках подані загальні результати проведеного дослідження. Список джерел складається зі 58 позицій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІДІОМ У ПРОМОВАХ АНГЛОМОВНИХ ПОЛІТИЧНИХ ДІЯЧІВ

1.1. Політичний дискурс

Сьогодні дискурс-аналіз являє собою консолідуючу дослідницьку парадигму, до якої, крім лінгвістики, виявляє інтерес широке коло соціальних дисциплін – економіка, історія, соціологія, філософія, культурологія і соціальна психологія.

Питання про те, що розуміється під терміном «дискурс-аналіз», продовжує залишатися дискусійним, як і саме поняття «дискурс», яке не має однозначного визначення і варіюється залежно від контексту, в якому воно вживається.

Про розвиток цього терміна – від його загального значення до значення, використовуваного в лінгвістиці, пише С. Мілс [31]. Вона пояснює, що в рамках лінгвістики дискурс розглядається як мова в її функціонуванні, на відміну від мови як системи [19].

Загальновизнаним є твердження про те, що дискурс визначається контекстом, який породжує текст і визначає його структуру. При цьому контекст розуміють у найширшому сенсі цього слова як «будь-який чинник – лінгвістичний, фізичний, суспільний – що впливає на інтерпретацію лінгвістичних знаків» [24, с. 8].

Він включає *ситуативний контекст* (або *зовнішній контекст*) – це ситуативні умови комунікації, *психологічний контекст* (або *внутрішній контекст*) – психологічні чинники, що впливають на процес комунікації, та *преконтекст* – увесь попередній досвід учасників взаємодії [34, с. 8].

Як зазначає І. Кечкеш, преконтекст ґрунтується на нашому попередньому досвіді, він розвивається через регулярно повторювані аналогічні ситуації, які ми пов'язуємо з поточною ситуацією [25, с. 215].

Лінгвіст Т. ван Дейк пропонує розрізняти мікро-контекст, що має місце в ситуаціях міжособистісної комунікації (наприклад, парламентська промова або дебати), і макроконтексти (парламент як інститут або демократія як система) [40, с. 250].

Одним із найбільш значущих напрямів досліджень дискурсу є «критичний дискурс-аналіз» [21; 40; 42], який включає поняття «влада» й аналізує те, як вона оперує мовою.

Лінгвіст Н. Фейрклаф у своєму визначенні дискурсу як мови соціальної практики, що визначається соціальними структурами [21, с. 14], підкреслює взаємозв'язок мови і суспільства, що для дослідників критичного дискурс-аналізу є аксіомою [21, с. 43].

На нашу думку, дискурс-аналіз не може бути обмежений єдиним підходом. Він має розглядатися як низка міждисциплінарних підходів, які можуть бути використані для вивчення різних соціальних сфер у різних типах досліджень. Що стосується поняття влади, то, на наш погляд, воно насамперед необхідне для досліджень у царині критичного дискурс-аналізу при вивченні спеціального типу дискурсу.

В останні десятиліття політичний дискурс став одним із найпопулярніших об'єктів лінгвістичних та міждисциплінарних досліджень і є найбільш вивченим інституційним типом дискурсу. Найбільший внесок у цей напрям зробили такі українські та зарубіжні дослідники, як С.Л. Славова, В. Фігаро, В.О. Чернявська, О.Р. Чудінов, Д.В. Шапочкін, І.С. Шевченко, О.І. Шейгал, В.З. Дем'янков, В.І. Карасик, В. Окульська, П. Цап, А. Совінська та інші [15, с. 176-181]. Загалом інтерес до вивчення політичної комунікації та

політичного дискурсу призвів до появи нової окремої галузі філологічних досліджень – політичної лінгвістики.

Політичний дискурс є одним з найвпливовіших явищ в історії, починаючи з моменту виникнення першої держави з її політичною системою. Питання про взаємодію мови і влади знайшло своє вираження в цьому типі дискурсу, який останнім часом перебуває в центрі уваги філософів, політологів, соціологів і лінгвістів. Це пов'язано із загальною тенденцією до демократизації всіх сфер життя суспільства та розвитком засобів масової інформації, що уможливило виокремлення політичного дискурсу в окрему сферу лінгвістичних досліджень.

Зв'язок між мовою і політикою проявляється, насамперед, у тому, що політичний режим не може існувати без комунікації. Політики потребують мови, щоб інформувати, давати вказівки, приймати закони, переконувати тощо. Специфіка політики, на відміну від низки інших сфер людської діяльності, полягає в її переважно дискурсивному характері: значна частина політичної діяльності реалізується через мовлення.

На думку І. Бутової, політичний дискурс став важливим об'єктом лінгвістичних досліджень у той час, коли політична комунікація набула певних ознак маніпулювання свідомістю. Це означає, що мовні явища під час публічних виступів політиків, їхніх пропагандистських промов і текстів можуть розповісти про мовця набагато більше, ніж експліцитні висловлювання [3].

Слід зазначити, що мова політичної комунікації є надзвичайно важливою, тому між політикою та мовою завжди існував тісний зв'язок. Сферами лінгвістичної інтерпретації політичного дискурсу є висловлювання, лексика, аргументація, граматика, стилістика, синтаксис, риторика та наратив загалом.

У лінгвістичній науці не існує універсального визначення дискурсу. Зокрема, його інтерпретації часто ґрунтуються на теоретичних засадах базового поняття «дискурс». Як підкреслюють А.М. Баранов та Є.Г. Казакевич, політичний дискурс – це дискурс влади, виняткова форма політичної та соціальної діяльності, яка визначається як сукупність мовних актів у політичних дискусіях та правил публічної політики, сформованих відповідно до існуючих традицій та перевірених досвідом. Він забезпечує потребу в управлінні суспільством, яка може бути досягнута через самореалізацію політиків у здобутті влади за допомогою певних стратегій і тактик [4]. Отже, політичний дискурс – це специфічний акт взаємодії між суб'єктом політики (політиком, урядом чи парламентом) та політичним об'єктом (виборцем, аудиторією, електоратом).

Є.О. Четвертак зазначає, що політичний дискурс – це засіб маніпулювання свідомістю великих груп людей, основною метою якого є нав'язування певної думки широкому колу виборців з подальшим наміром завоювати їхні голоси під час виборчої кампанії [2, с. 42 - 43].

Н.В. Кондратенко виокремлює низку аспектів у дослідженні політичного дискурсу, зокрема, дослідження форми (письмова чи усна); дослідження мети (мотиваційна, інформаційна, експресивна та спонукальна); дослідження сфери функціонування (PR, телевізійна, газетно-журнальна та радіореклама); дослідження фактору мовця (прямого чи опосередкованого); дослідження фактору адресата («маса, до якої звертаються») [11, с. 150 - 155].

Але багато дослідників розглядають політичний дискурс як явище суто публічної сфери. Політичний дискурс розуміють як актуальне використання мови в соціально-політичній сфері спілкування і, ширше, в публічній сфері спілкування. Цього підходу дотримується один із провідних дослідників цієї проблематики, відомий нідерландський учений Т. ван Дейк. Він вважає, що політичний дискурс – це клас жанрів, досить чітко обмежений соціальною

сферою, а саме політикою [8]. Урядові обговорення, парламентські дебати, партійні програми, промови політиків – це ті жанри, які належать сфері політики. Таким чином, політичний дискурс розуміється виключно як дискурс політиків.

Обмежуючи політичний дискурс професійними рамками, діяльністю політиків, науковець наголошує, що політичний дискурс водночас є формою інституційного дискурсу. Це означає, що дискурсами політиків вважаються ті дискурси, які продукуються в такій інституціональній навколишній обстановці, як засідання уряду, сесія парламенту, з'їзд політичної партії. Висловлення має бути виголошене мовцем у його професійній ролі політика та в інституціональному довіллі. Таким чином, дискурс є політичним, коли він супроводжує політичний акт у політичній обстановці.

У вузькому розумінні політичний дискурс буде обмежений лише *інституціональними формами спілкування* (наприклад, інавгураційна промова, указ, звітна доповідь, партійна програма, послання президента про становище в країні тощо), тобто такими, що здійснюються у суспільних інститутах, де спілкування є складовою частиною їхньої організації.

Виходячи з широкого розуміння політичного дискурсу, можна виокремити такі різновиди, як *інституціональний політичний дискурс* (передвиборча агітація, парламентські дебати, офіційні виступи керівників держави та її структур, розраховані на масову аудиторію, інтерв'ю політичних лідерів та ін.); *мас-медійний (медійний) політичний дискурс*, у межах якого використовують тексти, які створюють журналісти і поширюють за посередництвом преси, телебачення, радіо, Інтернету; *офіційно-діловий політичний дискурс*, що є частиною офіційного дискурсу [39].

Отже, у лінгвістичній літературі політичний дискурс подано як багатоаспектне і багатопланове явище, як комплекс елементів, що утворюють єдине ціле. Політичний дискурс – це сукупність усіх мовленнєвих актів,

використовуваних у політичних дискусіях, а також правил публічної політики, освячених традицією і перевірених досвідом.

1.2. Особливості фразеологічних одиниць політичного дискурсу

Фразеологія – це розділ лінгвістики, який вивчає фразеологічний склад мови в його сучасному стані та історичному розвитку [6, с. 515]. Іншими словами, це наука про фразеологічні одиниці, тобто про стійкі мовленнєві звороти та вирази з ускладненою семантикою. Фразеологією також називається вся сукупність цих сполучень у мові.

Поняття фразеологізму в сучасній лексикології було вивчено і відображено в багатьох працях лінгвістів різних країн. Однак, серед учених не склалося одностайної думки про те, що таке фразеологізм, і які його властивості. Тому в даний час видається важким дати чітке визначення поняттю «фразеологічна одиниця». Проте саме цей термін поширився і закріпився в лінгвістиці, оскільки він якнайкраще вказує на відношення фразеологічної одиниці до системи мови.

Для нас найбільш прийнятним є визначення фразеологічної одиниці, подане в енциклопедії «Українська мова», а саме: «Фразеологізм, фразеологічна одиниця, фразеологічний зворот, фразема – нарізнооформлений, але семантично цілісний і синтаксично неподільний мовний знак, який своїм виникненням і функціонуванням зобов'язаний фраземотвірній взаємодії одиниць лексичного, морфологічного та синтаксичного рівнів» [43, с. 801].

Українська вчена О.М. Галинська розглядає фразеологізми як «особливі мовні знаки, як засоби зберігання і передачі культурної інформації» [7, с.72]. Вона зазначає, що лінгвокультурологічний напрям у фразеології досліджує

взаємодію мови і культури крізь призму культурно-національної свідомості та її фразеологічної презентації.

Цікавим є те, що в англо-американській лінгвістиці прийнято використовувати термін «ідіома» (анг. «idiom») замість «фразеологізму». Вперше дефініція була запропонована британським мовознавцем Л. Смітом, який вживав даний термін задля вказування граматичної структури сполучень, які характерні для англійської мови. Значення цих сполучень неможливо пояснити, керуючись граматиною та логікою [37].

Існує кілька визначень фразеологізмів, запропонованих англійськими лінгвістами, граматистами, лексикографами та педагогами. Так, згідно з «Oxford wordpower dictionary», ідіома визначається як «вираз, значення якого відрізняється від значень окремих слів, що входять до нього» [44].

Американський професор Р.Л. Траск визначає ідіому як «фіксований вираз, значення якого не можна здогадатися зі значень його частин» [46, с. 67]. Лінгвіст Б. Фрейзер розглядає її як «єдиний компонент або серію компонентів, семантична інтерпретація яких не залежить від формативів, що їх утворюють» [22, с. 65].

У «Longman Dictionary of Applied Linguistics» ідіома визначається наступним чином: – це «вираз, який функціонує як єдине ціле і значення якого не може бути з'ясоване з його окремих частин» [45, с. 134].

Лінгвіст Д. Болінгер описує ідіоми як «групу слів зі встановленим значенням, яке не може бути обчислено шляхом додавання окремих значень» [27, с. 219].

Особливості політичного дискурсу знаходять у політичній фразеології своє безпосереднє відображення. Фразеологічні одиниці, як і слова, часто використовуються для маніпуляції суспільною свідомістю. Політичні реалії часто характеризуються використанням емоційно-забарвлених одиниць фразеології, що виражають позитивні або негативні почуття.

Прикладом ідіом, що виражає позитивну емоцію, може слугувати зворот «*Lo and behold*» – «О диво!» (Вигук, що виражає здивування).

Багато фразеологічних одиниць містять негативний емотивний заряд, наприклад, «*Good riddance*» – «скатертю доріжка!» (побажання піти надовго або більше не повертатись).

Деякі дієслівні фразеологічні одиниці, що є експресивно-безцінковими зворотами, виражають інтенсивність дії, наприклад: «*to blow one's top*» – «розлютитися, вийти з себе», «*to catch fire*» – «спалахнути» (любов'ю, інтересом, пристрастю тощо).

Ми бачимо, що окрім денотативної частини з більш-менш фантомним денотатом, фразеологізми мають, як правило, ідеологічну та оцінну частину (гарний/поганий, ідилія/кошмар), що дає змогу не лише назвати явище чи предмет, а й дати його характеристику, сформулювати думку про нього та нав'язати своє розуміння. Використовуючи оціночні фразеологічні одиниці, політики, замість того, щоб щось обґрунтувати, довести, вселяють слухачам, що їхні ідеї справедливі, а наміри чисті. Вони діють методом емоційно-експресивного тиску.

Загалом, фразеологічні одиниці, що характеризують особливості функціонування політичного дискурсу, можна поділити на такі фразеосемантичні групи: час, успіх, емоції, старанність, співпраця, поразка, нерішучість, скритність, контроль, передвиборча кампанія тощо.

Отже, фразеологія (наука про фразеологічні одиниці) вивчена досить повно. Мова в політичному дискурсі є інструментом впливу, переконання та контролю цільової аудиторії. Доречне вживання фразеологічних одиниць різних категорій надає яскравості, стислості, точності та виразності мовленню політиків і допомагає їм у досягненні поставлених цілей. Доречне й ненав'язливе вживання ідіом дає змогу стисло, в образній формі передати суть висловлювання, оживити промову, привернути до неї увагу слухачів.

Висновки до першого розділу

Політичний дискурс – це специфічний акт взаємодії між суб'єктом політики (політиком, урядом чи парламентом) та політичним об'єктом (виборцем, аудиторією, електоратом). Він є одним з найвпливовіших явищ в історії, починаючи з моменту виникнення першої держави з її політичною системою та став важливим об'єктом лінгвістичних досліджень у той час, коли політична комунікація набула певних ознак маніпулювання свідомістю. Багато дослідників розглядають політичний дискурс як явище суто публічної сфери та розуміють дискурс як актуальне використання мови в соціально-політичній сфері спілкування і, ширше, в публічній сфері спілкування.

Фразеологія – це розділ лінгвістики, який вивчає фразеологічний склад мови в його сучасному стані та історичному розвитку, а фразеологізм – нарізно оформлений, але семантично цілісний і синтаксично неподільний мовний знак, який своїм виникненням і функціонуванням зобов'язаний фраземотвірній взаємодії одиниць лексичного, морфологічного та синтаксичного рівнів.

Фразеологічні одиниці, як і слова, часто використовуються для маніпуляції суспільною свідомістю. Політичні реалії часто характеризуються використанням емоційно-забарвлених одиниць фразеології, що виражають позитивні або негативні почуття.

РОЗДІЛ 2. ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ У ВИСТУПАХ АНГЛОМОВНИХ ПОЛІТИКІВ

2.1. Класифікація фразеологізмів, що вживаються в політичних промовах

Існує велика кількість різних класифікацій фразеологічних одиниць, що вживаються в політичних промовах. Підставами для всіх класифікацій слугують різні ознаки. Уперше класифікацію ідіом за ступенем семантичної злитості запропонував французький лінгвіст Ш. Баллі. Він виділив три види фразеологічних одиниць:

- 1) фразеологічний ряд або фразеологічна група, утворена в результаті злиття двох понять;
- 2) фразеологічна єдність, у якій семантика окремих компонентів втрачається;
- 3) дієслівні сполучення або перифрази дієслів [1].

Класифікація Ш. Баллі була взята за основу академіком В.В. Виноградовим, який трансформував її. Згідно з теорією В.В. Виноградова існує три типи фразеологічних одиниць за семантичною злитістю:

1. фразеологічне зрощення або ідіома – неподільна і нерозкладна, невмотивована і непохідна одиниця, значення якої повністю не залежить від значення кожного з її компонентів;
2. фразеологічна єдність має такі особливості: семантичну замкненість і неподільність, цілісність значення, що, своєю чергою, є добутком значень компонентів, які входять до неї. До цієї групи автор відносить крилаті вирази, кліше, фразові штампи, прислів'я та приказки, а також складові терміни та професіоналізми;

3. фразеологічне сполучення характеризується стійкістю, але водночас воно семантично подільне, окремі компоненти є рівноправними і мають своє значення. Такі поєднання з'являються в результаті реалізації невірних значень слів [13].

Згодом багато лінгвістів брали за основу для своїх навчань концепцію В.В. Виноградова. Так, Н.М. Шанський, розглядаючи ідіоми з точки зору семантичної спаяності компонентів, додав ще один (четвертий) тип фразеологічних одиниць до класифікації свого попередника: фразеологічні вирази.

Фразеологічні одиниці розглядалися не тільки з погляду семантичної спаяності слів. Іншою підставою для класифікації є структура фразеологічних одиниць і порівняння їх зі словом, які розглядалися А. І. Смирницьким. Автор виділив два структурно-семантичні типи ідіом:

1) одновершинні (схожі з похідним словом з одним семантично повнозначним компонентом);

2) двовершинні та багатовершинні (схожі зі складним словом із кількома повнозначними компонентами) [9].

Основою для класифікації фразеологічних одиниць А.В. Куніна послужило те, яку функцію виконують фразеологічні одиниці в комунікації. Так, лінгвіст виділив чотири класи фразеологічних одиниць: номінативні (функція називання), номінативно-комунікативні, міждометні, комунікативні [9].

Ми пропонуємо більш детально дослідити класифікацію вченого, розглядаючи приклади вживання ідіом в англійських політичних промовах.

Номінативний клас поділяється на підкласи на підставі співвіднесеності фразеологічних одиниць із певною частиною мови: субстантивні, ад'єктивні, адвербіальні та прийменникові.

Субстантивні фразеологічні одиниці можуть бути повністю переосмисленими (*a big gun* «важлива персона», *a break in the clouds* «промінь надії», *a blind hand* «нечіткий почерк») або частково переосмисленими (*a man of iron* «людина із залізною волею», *a ray of hope* «промінь надії», *a change of heart* «зміна планів»). Основними видами переосмислення є метафоричне та метонімічне перенесення.

Субстантивні фразеологічні одиниці – одні з найчисленніших номінативних фразеологічних одиниць. Цей підклас фразеологічних одиниць виконує функцію називання предметів, дій або явищ. Розглянемо використання номінативної субстантивної ідіоми на прикладі виступу Т. Мей:

«*Yes, there will be **ups and downs** in the months ahead. As in any negotiation, no-one will get everything they want*» [53].

У наведеному уривку автор використовує вираз *ups and downs* (пер. «злети і падіння»), який утворений за допомогою сполучної зв'язки. Ця фразеологічна одиниця є повністю переосмисленою, оскільки обидва знаменні компоненти вживаються не у своєму прямому значенні.

Тепер наведемо приклад частково переосмисленої субстантивної ідіоми.

«*In the past few weeks, there have been two significant **game changers** in our fight against this virus...*» [56].

У своєму виступі Н. Стерджен використовує фразеологічну одиницю *a game changer* (пер. «переломний момент»). У цьому фразеологізмі перший компонент (*game*) вживається в переосмисленому значенні, другий компонент (*changer*) – у буквальному значенні. Використаний епітет (*significant*) перед фразеологічною одиницею посилює значущість цього моменту.

Серед ад'єктивних фразеологічних одиниць виокремлюються некомпаративні та компаративні фразеологічні одиниці. Некомпаративні ідіоми з підрядною структурою відповідають схемі *adj+prep+n* (*quick on the trigger* «імпульсивний, такий, що швидко реагує», *full of beans*

«життєрадісний»), а зі сполучниковою структурою – схемі *adj+conj+adj* (*dead and buried* «той, що зник», *common or garden* «пересічний, шаблонний»). Компаративні ад'єктивні фразеологічні одиниці є двокомпонентними, де перший компонент зазвичай ужито у своєму прямому значенні, а другий компонент несе на собі функцію посилення та містить ступінь тієї чи іншої ознаки (*as good as gold* «гарний, шляхетний», *welcome as flowers in May* «довгоочікуваний»).

Ад'єктивні фразеологічні одиниці становлять одну з найменш уживаних груп номінативних фразеологічних одиниць. Наприклад, у своїй заяві Т. Мей каже:

*«That worry stems from a conviction that the values on which all of our successes have been founded cannot be taken for granted. They may look to us **as old as the hills**, we might think that they will always be there...»* [54].

Використана автором фразеологічна одиниця (*as*) *old as the hills* (пер. «старе як світ; само собою зрозуміле») є класичним прикладом компаративної ідіоми, адже містить у собі порівняння основного компонента (*old*) з об'єктом порівняння (*the hills*) через зв'язку у вигляді сполучника *as*.

Розглянемо приклад некомпаративної ад'єктивної фразеологічної одиниці у висловлюванні міністра оборони Б. Воллеса:

*«Even if only half of these claims are true the implications are **game-changing**»* [58].

Фразеологічна одиниця *game-changing*, яка використана в цитаті, у перекладі означає «переломний, такий, що докорінно змінює ситуацію».

Адвербіальні фразеологічні одиниці поділяються на якісні та обставинні залежно від їхнього значення. Серед якісних адвербіальних можна виокремити фразеологічні одиниці способу дії (*fair and square* «чесно», *out of a clear sky* «несподівано, як грім серед ясного неба») і фразеологічні одиниці міри та ступеню (*neck and crop* «стрімко», *to a high degree* «дуже, найвищою мірою»).

Серед обставинних адвербіальних фразеологічних одиниць можна також виокремити кілька підтипів:

- обставини місця (*from China to Peru* «з одного кінця землі до іншого»);
- обставини часу (*in less than no time* «моментально»);
- причини (*in the heat of moment* «зопалу»);
- цілі (*on the off-chance* «про всяк випадок»).

Також адвербіальні фразеологічні одиниці можуть містити компаративні або напівкомпаративні структури. Прикладом адвербіальних порівнянь слугують такі одиниці: *quick as a flash* «блискавично», *cool as a cucumber* «незворушно, і оком не моргнувши». Напівкомпаративні фразеологічні одиниці утворюються за допомогою сполучників *like/as* або *as if* (*like a drowned rat* «промок наскрізь», *as if by magic* «як за помахом чарівної палички», *as hell* «диявольськи, до чортиків»).

Прийменникові фразеологізми виконують сполучну роль у реченні. Ілюстрацією таких одиниць є такі сполучення: *with an eye to* «з наміром», *in the wake of* «по п'ятах, по слідах».

Адвербіальний підклас фразеологічних одиниць також представлений найбільшою кількістю номінативних фразеологізмів, що використовуються в політичній сфері.

*«I believe that seeking the common ground and being prepared to make compromises in order to make progress does not entail a rejection of our values and convictions by **one iota**, rather it is precisely the way to defend them»* [54].

У виразі Т. Мей використовує зворот *one iota*, що походить від фразеологізму *not one/an iota* (пер. «ні на йоту»). Ця ідіома є некомпаративною якісною адвербіальною фразеологічною одиницею міри та ступеня.

Розглянемо приклад напівкомпаративної фразеологічної одиниці:

*«So it is my honor and privilege to stand before you today... to renew our special relationship and to recommit ourselves to the responsibility of leadership in the modern world. And it is my honor and privilege to do so at this time, **as dawn breaks on a new era of American renewal**» [52].*

Політик використовує видозмінений вираз *as dawn breaks on*, який походить від фразеологізму *at the break of dawn* у значенні «на світанку (нової епохи)». Наведена фразеологічна одиниця є обставиною (обставина часу). Також відзначимо використання повторюваної конструкції *it is my honor and privilege*, що є прикладом анафори (стилістичний прийом, який полягає в повторенні слів або фраз на початку висловлювання). За допомогою цього засобу автор привертає увагу аудиторії, робить акцент на поданій інформації.

Також до адвербіальних фразеологічних одиниць належать такі одновершинні фразеологічні одиниці *as as well, at least, at all* та інші. Усі вони характеризуються наявністю у складі прийменників, а також переосмисленим знаменниковим компонентом. Наприклад, Т. Мей вживає ідіому *at least* у значенні «принаймні»:

*«We believe this can be achieved via a commitment to ensure that the relevant UK regulatory standards remain **at least** as high as the EU's and a customs arrangement» [53].*

Підклас прийменникових ідіом становлять одновершинні фразеологізми, які виконують сполучну функцію. Розглянемо вживання таких фразеологічних одиниць на прикладі виступу Дж. Хілі:

*«NATO2030, authored with John Bew as the British expert on the Reflections Group, calls on NATO members states to put collective defense **at the forefront of** consultation... and ensure actions do not undermine the utility and cohesion of the Alliance» [49].*

Прийменникова фразеологічна одиниця *at the forefront of* у значенні «бути в пріоритеті, у центрі уваги» є мотивованою фразеологічною одиницею.

Другим класом фразеологічних одиниць є номінативно-комунікативний клас. Він складається з дієслівних ідіом і є найчисельнішим. У ньому виокремлюються некомпаративні (повністю або частково переосмислені) та компаративні фразеологічні одиниці.

Некомпаративні фразеологічні одиниці можуть бути повністю переосмисленими (*look out for squalls* «тримати вухо напоготові», *to be on the right scent* «йти правильним слідом») або частково переосмисленими (*die in harness* «померти за роботою», *to pay through the nose* «платити шалені гроші»). У компаративних фразеологічних одиницях перший компонент використовується в прямому значенні, а решта компонентів його підсилюють або уточнюють (*bleed like a pig* «стікати кров'ю», *hate smth. like poison* «люто ненавидіти будь-що»).

Б. Джонсон наводить одразу низку фразеологічних одиниць у своєму виступі:

*«And for **squaring that circle**, for **finding the philosopher's stone** that's enabled us to do this, I want to thank President von der Leyen ...»* [51].

Обидва фразеологізми *to square the circle* і *to find the philosopher's stone* використовуються у значенні «зробити неможливе, стрибнути вище голови». Це допомагає автору посилити вироблений на аудиторію ефект від кожної з одиниць, а також висловити свою оцінку.

Як було сказано вище, деякі політичні діячі вдаються до видозмін фразеологічних одиниць, що характерно і для дієслівних ідіом. Так, Т. Мей додає лексему *crucial* до фразеологізму *to play a role*:

*«And we know that free enterprise can also **play a crucial role** in helping to meet some of the greatest social challenges of our time»* [54].

Використання такого епітета до складу фразеологізму робить додатковий акцент на фразеологічній одиниці.

Останні два класи фразеологічних одиниць містять набагато менше прикладів використання порівняно з попередніми класами. Клас міждометних і модальних фразеологічних одиниць не вигукowego характеру може містити одновершинні фразеологічні одиниці: *at all, by no means*. Так, Аннеліза Доддс, член Лейбористської партії Великої Британії, сказала:

*«A year later it is still just £95.85 a week – just £1.60 more than it was that day. That's one of the lowest rates in Europe... and two million workers are not covered **at all**»* [48].

Автор використовує ідіому *at all* у значенні «абсолютно, зовсім», що сприяє посиленню заперечення.

Комунікативний клас фразеологічних одиниць містить прислів'я та приказки. Приказки мають повчальний характер, а прислів'я є більш абстрактними одиницями. Однак англійські дослідники не проводять чіткої межі між цими явищами.

Розглянемо деякі приклади вживання фразеологічних одиниць цього типу в політичному дискурсі. Британський прем'єр міністр у своєму зверненні сказав:

*«People said you couldn't be part of a free trade zone with the EU without being obliged to follow EU laws. I think we were told we couldn't **have our cake and eat it and that kind of thing**»* [51].

Прислів'я має значення того, що не можна мати і те, і інше. Українською мовою його можна перекласти з використанням схожих за змістом прислів'їв: «за двома зайцями поженешся – жодного не зловиш» або «всидіти на двох стільцях». Це прислів'я виражене негативним реченням із переосмисленням компонентів. Також прислів'я можуть бути виражені спонукальним реченням, наприклад *«Trust but verify»* [53] у значенні «довіряй, але перевіряй».

У наступному прикладі Б. Джонсон у своїй промові про необхідність дотримання заходів профілактики коронавірусу сказав:

*«We must take action now because **a stitch in time saves nine**; and this way we can keep people in work...» [50].*

Прислів'я можна перекласти українським аналогом «не кажи “гоп”, поки не перескочиш». У цьому прикладі можна помітити наявність рими, такі виразні засоби частково забезпечують стійкість фразеологічної одиниці.

Отже, ми з'ясували, що класифікація фразеологізмів залежить від різних ознак. Більш інформативною класифікацією є поділ фразеологізмів на чотири класи: номінативні, номінативно-комунікативні, міждометні та комунікативні фразеологічні одиниці. На наступному етапі ці класи поділяються на підкласи залежно від співвіднесеності з певною частиною мови.

2.2. Особливості стилістичного вживання фразеологічних одиниць

Однією з основних функцій політичного тексту є функція впливу. Політичний текст також має стратегічні завдання, до яких відносять привернення уваги та переконання.

Для виконання цих завдань автори вдаються до використання різних прийомів практично на всіх мовних рівнях [41]. Частіше трапляються мовні засоби лексичного та синтаксичного рівнів, рідше граматичного рівня. До синтаксичного рівня належать порядок слів, використання конструкцій, що повторюються (паралелізм), перерахування, риторичні запитання, застига і модальність. На лексичному рівні можуть використовуватися слова для вираження ставлення мовця, різні епітети, метафори, евфемізми. Фразеологічні одиниці також відносять до виразних засобів лексичного рівня. Крім усього вищесказаного для привернення уваги можуть використовуватися просодичні мовні засоби [41, с. 786-787].

Крім номінативної функції фразеологічні одиниці мають експресивну, кумулятивну, а також культурологічну функції. Використання авторами в

політичних текстах фразеологічних одиниць допомагає збільшити вплив на аудиторію. Також фразеологічні одиниці мають емоційно-оцінне значення, що вказує на ставлення адресанта до предмета мовлення.

До політичних фразеологічних одиниць нарівні з ідіомами, які традиційно виокремлюють, також можна віднести й інші вирази, а саме гасла та слогани, а також деякі інші висловлювання політиків, які згодом почали вживатися як крилаті вирази. Наприклад, широко відомий американський слоган «*Make America Great Again!*» (букв. «Зробимо Америку знову великою!») використовувався кількома президентами (Р. Рейганом, Б. Клінтоном і Д. Трампом) під час їхніх передвиборчих кампаній. На Парламентських виборах у Великій Британії 2017 року голова Консервативної партії Т. Мей неодноразово використовувала фразу «*Strong and stable / Strong and stable leadership*» (пер. «сильне і стабільне керівництво»). Деякі міністри стали цитувати її в негативному контексті через те, наскільки часто були вимовлені нею ці слова.

Наведемо приклад використання фразеологічної одиниці в промові міністра Шотландії Н. Стерджен:

«*I firstly want **to pay tribute to** the contribution that home care workers make*» [56].

Фразеологізм *to pay tribute to* використаний у значенні «віддати належне, подякувати». Разом із використаним зворотом речення набуває стилістичного забарвлення урочистості. Також можна відзначити очевидну позитивну оцінку автора висловлювання щодо соціальних працівників, які виконують свою роботу, а також важливість цього.

Іноді до складу фразеологічної одиниці можуть включатися інші слова, при цьому, не порушуючи семантику цього фразеологізму. Наведемо приклад із тієї самої заяви Н. Стерджен, присвяченої новим правилам самоізоляції в Шотландії:

«*And I know and expect that businesses will **play their full part** in that*» [56].

До фразеологізму *to play a part (in something)* зі значенням «відігравати, виконувати роль, робити внесок» додано епітет *full* зі значенням «повний, цілий, увесь», і в цьому разі цей вираз можна перекласти так: «повноцінно брати участь, повністю відігравати свою роль». Таким прийомом автор висловлювання ще більше посилює вплив на аудиторію.

Іншим типом видозміни фразеологічної одиниці є її скорочення, коли деякі слова можуть бути опущені. Розглянемо цю варіацію на прикладі висловлювання британського політика Дж. Хілі:

«*The Defence Secretary declared in 2012 that the deficit “has been eliminated and the budget is now in balance”. But MoD [Ministry of Defence] **habits die hard***» [49].

У другому реченні вираз *habits die hard* відсилає реципієнта до прислів'я «*old habits die hard*» (пер. «важко позбутися старих звичок, звичка – друга натура»), яке нібито підлаштовують під ситуацію. У цьому разі вислів стає більш відповідним до цієї теми. За допомогою цього прийому Дж. Хілі привертає увагу аудиторії та висловлює своє ставлення до роботи міністерства оборони.

Можемо зробити висновок, що використання фразеологічних одиниць не є рідкістю для політичного дискурсу, а навіть навпаки, є бажаним. Політичні діячі вдаються до різних видозмін ідіом з метою домогтися більшого ефекту, конкретизувати абстрактну форму фразеологічних одиниць. Усе це відповідає одній із головних функцій політичного тексту, а саме, функції переконання.

Висновки до другого розділу

Класифікація фразеологізмів в політичних промовах залежить від різних ознак. Більш інформативною класифікацією є поділ фразеологізмів на чотири класи: номінативні, номінативні та номінативно-комунікативні, міждометні та модальні, комунікативні фразеологічні одиниці. На наступному етапі ці класи поділяються на підкласи залежно від співвіднесеності з певною частиною мови.

Політичні діячі вдаються до різних видозмін ідіом з метою домогтися більшого ефекту, конкретизувати абстрактну форму фразеологічних одиниць. Усе це відповідає одній із головних функцій політичного тексту, а саме, функції переконання.

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

3.1. Способи перекладу фразеологізмів

Проблема перекладу образної фразеології залежить від структури та функції конкретного фразеологізму в конкретному тексті. Така стилістично забарвлена лексика нерідко складна для розуміння і, відповідно, для перекладу, через національні, культурні та історично-обумовлені особливості мови-оригіналу. При цьому складність становить також ідентифікація образності в контексті, тобто розуміння перекладачем вихідного контексту, як його загального, так і імпліцитного смислу та чинників образності. Під час перекладу фразеологізму слід враховувати універсальність образів, зрозумілих усім культурам. Якщо ж в основі фразеологізму лежить конкретний образ, найімовірніше, він буде зрозумілий лише певній культурі, і перекладачеві доведеться вдаватися до використання інших описових образів або інших стилістичних засобів і перекладацьких прийомів.

За способом перекладу українською мовою образну фразеологію можна умовно поділити на чотири групи:

1. Фразеологізми, що мають повну відповідність в українській мові та кальковані цілком під час перекладу.

– *to open smb's eyes to smth* – відкрити комусь очі на щось

«*The report **opened my eyes to the real situation***» – «**Доповідь відкрила мені очі на реальний стан справ**».

– *to separate the wheat from the chaff* – відокремити зерна від половини

«*The reality is often blurred by an overdose of propaganda. It is becoming more and more difficult **to separate the wheat from the chaff***» – «**Реальність**

часто спотворюється передозуванням пропаганди. Стає дедалі важче **відокремити зерна від половини**».

- a domino effect – ефект доміно

«After the Soviet Union fell apart, many feared a **domino effect** in Europe where a host of people can win the independence» – «Після розпаду Радянського Союзу багато хто боявся **ефекту доміно** в Європі, де багато народів можуть отримати незалежність».

2. Фразеологізми, що частково не збігаються в образності з українськими:

- to be up in the air – висіти в повітрі, бути в стані невизначеності

«At the moment the fate our country is still **up in the air**» – «Наразі доля нашої країни все ще **висить у повітрі**» (перебуває у стані невизначеності).

- a leap in the dark – крок у незвідане, стрибок у темряву

«Electing candidates with little or no political experience to the highest office is a **leap in the dark**» – «Вибір кандидатів із малим досвідом політичної діяльності або зовсім без такого досвіду на найвищу посаду є **стрибком у темряву, кроком у незвідане**».

- to buy a pig in a poke – купити kota в мішку

«The voters **bought a pig in a poke** when they voted for the constitution» – «Виборці **купили kota в мішку**, проголосувавши за конституцію».

3. Фразеологізми, що вимагають повної зміни образу під час перекладу:

- a tempest in a teapot – багато галасу з нічого, метушня через дрібниці, дрібна сутичка.

«The agency's clash with the company was a **tempest in a teapot**. They will take appropriate actions to placate the agency» – «Конфлікт між агентством і компанією був лише **дрібною сутичкою**. Вони знайдуть відповідні способи, щоб заспокоїти агентство».

– *to hang fire* – призупинити роботу, очікуючи

«*They have **hung fire** for the reform*» – «Вони **призупинили** реформи».

4. Фразеологізми, що перекладаються нейтральною лексикою:

– *a skeleton in the cupboard* – тайна, секрет

– *to cut no ice* – нічого не досягати

Однак велика кількість образних виразів, що трапляються в англійському та американському суспільно-політичних текстах, потребують під час перекладу розкриття їхнього сенсу. Подібні реалії зустрічаються, наприклад, у таких реченнях:

«*The Senate may vote on the governor's confirmation during **the lame-duck session**, but the House will probably postpone its vote until next year*» – «Сенат, можливо, поставить на голосування питання про затвердження губернатора на своєму засіданні **до передачі повноважень новообраному складу**. **Що стосується палати представників, то вона, можливо, відкладе голосування до наступного року**».

У першому випадку фразеологічне поєднання *lame-duck* доводиться перекладати описово з роз'ясненням. Суть справи в тому, що кожні два роки в листопаді в США переобирають одну третину сенату і весь склад палати представників. Однак після переобрання до 20 січня старий склад конгресу продовжує свою роботу. Оскільки його діяльність обмежена в часі і, крім того, він у цей період не ставить, як правило, на обговорення кардинальних питань, він називається *lame duck*.

До цього слід додати, що сполучення *lame duck* може стосуватися не лише сенату, а й країни, конгресмена (наприклад, непереобраного члена конгресу), конгресу загалом, палати представників, президента, що потребує описового перекладу.

В англо-українському словнику *lame duck* наводиться в таких значеннях:

1. невдаха; нещасний, каліка;

2. бірж. банкрут, маклер, що розорився;
3. амер. непереобраний член (конгресу тощо.)
4. ав.сленг пошкоджений літак
5. політ. діяч, який завершує своє перебування на даній посаді (у період до передання його наступникові); член конгресу, якого не обрано на новий термін, але який засідає в конгресі до кінця сесії; президент, який завершує другий, останній, термін на своїй посаді.

Lame-duck може стосуватися також і країни:

*«By now Britain had become mostly a diplomatic and economic **lame duck**»*
 – «До теперішнього часу Велика Британія в галузі дипломатії та економіки значною мірою стала відігравати **другорядну роль**» (або значною мірою втратила свої позиції).

Дане поєднання перекладається розгорнуто відповідно до його контекстуального значення.

Отже, для досягнення максимальної адекватності під час перекладу образної фразеології з англійської на українську перекладач має вміти скористатися такими прийомами перекладу:

1. Підбір у мові, що перекладає, відповідників, таких як еквіваленти й аналог

Еквівалент – це наявний в українській мові адекватний фразеологічний зворот, що збігається з англійським зворотом за змістом і за образною основою, наприклад: *as cold as ice* – холодний, як лід, *Augean stable(s)* – авгієві стайні, *the salt of the earth* – сіль землі, *swallow your tongue* –проковтнути язик.

Аналог – такий український стійкий зворот, який за значенням адекватний англійському, але за образною основою відрізняється від нього повністю або частково. Наприклад: *a drop in the bucket* – крапля в морі, *a fly in the ointment* – ложка дьогтю в бочці меду, *it is raining cats and dogs* – ллє як із відра.

Центральне місце в описі образних відповідників посідає проблема еквівалентного відтворення значень образних одиниць. Семантика таких одиниць являє собою складний інформативний комплекс, що має як предметно-логічні, так і конотативні компоненти. Найбільш важливими з них, з погляду вибору відповідності в мові, що перекладає, є такі:

- 1) переносний або образний компонент значення образного виразу;
- 2) прямий або предметний компонент значення образного виразу, що становить основу образу;
- 3) емоційний компонент значення образного виразу;
- 4) стилістичний компонент значення образного виразу;
- 5) національно-етнічний компонент значення фразеологізму.

Еквівалентна відповідність у мові, що перекладає, має обов'язково відтворювати переносний зміст перекладеного образного виразу, виражати те саме емоційне відношення (позитивне, негативне або нейтральне) і мати таку саму (або хоча б нейтральну) стилістичну характеристику. Збереження прямого значення образної одиниці важливе не стільки саме по собі, скільки для збереження образності. Тому в разі потреби переносний зміст може бути переданий у перекладі за допомогою іншого образу, а часом доводиться використовувати й однопланову відповідність, позбавлену образності, щоб зберегти головний компонент значення.

Образні словосполучення, що мають повні еквіваленти в англійській та українській мовах

Таблиця 1

Англійська мова	Частина мови	Українська мова	Частина мови
<i>Dark horse</i>	A+N	Темна конячка	П+І
<i>Snowball effect</i>	N+N	Ефект снігової грудки	І+П+І

<i>Domino effect</i>	N+N	Ефект доміно	I+I
<i>Timebomb</i>	N	Механізм уповільненої дії	I+П+I
<i>Muckrakers</i>	N	Розгрібачі бруду, викривальна журналістика	I+I, П+I
<i>Witch-hunt</i>	N	Полювання на відьом	I+пр+I
<i>Headstone</i>	N	Наріжний камінь	П+I
<i>Eminence grise</i>	A+N	Сірий кардинал	П+I
<i>Iron Curtain</i>	A+N	Залізна завіса	П+I
<i>Puppet government</i>	A+N	Маріонетковий уряд	П+I
<i>Pyrrhic victory</i>	A+N	Велика перемога	П+I
<i>Political Olympus</i>	A+N	Політичний Олімп	П+I
<i>Veritable inferno</i>	A+N	Суцільне пекло	П+I
<i>Sanitary cordon</i>	A+N	Санітарний кордон	П+I
<i>Bread and circuses</i>	N+N	Хліба і видовищ	I+I
<i>Pork barrel</i>	N+N	Годівниця	I
<i>Axis of evil</i>	N+Prep+N	Вісь злоби	I+I
<i>Tighten the screws</i>	V+art+N	Загвинчування гайок	I+I
<i>The political arena</i>	Art+A+N	Політична арена	П+I

<i>Ring the changes on</i>	V+art+N+pre р	Дзвонити в усі дзвони	Д+пр+займ+ І
<i>The game is (not) worth the candle</i>	Art+N+V+ V+art+N	Гра, не варта свічок	І+Д+І

Відтворення національно-етнічного компонента зберігає національний колорит оригіналу, але часом може затемнювати переносний зміст і перешкоджати досягненню еквівалентності, оскільки реципієнт перекладу може не володіти фоновими знаннями реципієнта оригіналу.

Існують три основні типи відповідників образним одиницям оригіналу.

У першому типі відповідників зберігається весь комплекс значень перекладеної одиниці. У цьому разі в мові, що перекладає, є метафора, що збігається з метафорою оригіналу як за прямим, так і за переносним значенням (заснована на тому ж самому образі). Як правило, такі відповідності виявляються у так званих інтернаціональних стилістично забарвлених виразів, запозичених обома мовами з якої-небудь третьої мови, стародавньої або сучасної: *the game is not worth the candles* – гра не варта свічок, *to play into somebody's hands* – грати будь-кому на руку тощо. Використання подібної відповідності найповніше відтворює іншомовний образний вираз.

У другому типі відповідників однаковий переносний зміст передають у мові, що перекладає, за допомогою іншого образу за умови збереження всіх інших компонентів семантики образного виразу. Це один із найпоширеніших способів перекладу метафор у разі розбіжності образу. Така заміна допомагає зберегти рівень експресії оригіналу і зробити переклад більш ідіоматичним:

«Under its **cloak of false confidence** the German armies drew up in immense strength along a line which stretched from the White Sea to the Black Sea» – «**Під**

маскою видимої довіри німецькі війська шикувалися у величезних кількостях уздовж лінії від Білого моря до Чорного».

Можливий також переклад за допомогою емоційно насиченої лексики або фразеологізмів:

«*Then, suddenly, without declaration of war, without even an ultimatum, the German bombs rained down from the sky upon the Russian cities*» – «Помім раптово, без оголошення війни, без пред'явлення ультиматуму, німецькі **бомби** **grimнули як грім** серед ясного російського неба».

2. Калькування

Калькування застосовується в тих випадках, коли перекладач хоче виокремити образну основу фразеологізму або коли англійське словосполучення не може бути переведене за допомогою інших прийомів перекладу, наприклад: *the moon is not seen when the sun shines* (прислів'я) – коли світить сонце, місяця не видно (застосовується метод калькування).

Допускаючи повне або часткове калькування в окремих випадках, перекладач унеможливорює будь-яку можливість використання буквалізмів, тобто невиправданих дослівних перекладів, що спотворюють зміст англійських образних виразів або не відповідають нормам сучасної української мови.

Так, шляхом калькування створюється третій тип відповідників іншомовної образної одиниці:

«*He was not fit to carry water for her*» – «Він був негідний і воду тягати для неї».

«*To put the cart before the horse*» – «ставити віз попереду коня».

«*Necessity is the mother of invention*» – «Необхідність – мати винахідливості».

Відповідності цього типу застосовні лише в тому разі, якщо образ у вихідній одиниці досить «прозорий» і його відтворення в перекладі дасть

змогу реципієнту перекладу зрозуміти перекладене переносне значення. Якщо ж в оригіналі вжито зрощення, де зв'язок між переносним і прямим значенням недостатньо зрозумілий, то калькування образу призведе до руйнування сенсу образної одиниці. У таких випадках нерідко доводиться взагалі відмовлятися від застосування фразеологічної відповідності та задовольнятися описом основного (тобто переносного) смислу перекладного сполучення: *to mind one's P's and Q's* – дотримуватися обережності, *to dine with Duke Humphrey* – ходити голодним/залишитися без обіду, *to grin a Cheshire cat* – широко посміхатися.

Хоча походження таких фразеологічних одиниць зазвичай може бути виявлено шляхом спеціальних досліджень, воно, як правило, мало відоме навіть читачам оригіналу, і їхнє переносне значення не виводиться із самого образу.

Калькування образу широко використовується для передання національно-етнічного компонента значення образного виразу: *to carry coals to Newcastle* – возити вугілля до Ньюкасла, *Rome was not built in a day* – Рим не був побудований за один день (не одразу Рим будувався), *he will not set the Thames on fire* – він Темзи не підпалить.

При цьому, однак, перекладачеві доводиться дбати про те, щоб образ був зрозумілий рецепторам перекладу (а для цього необхідно, наприклад, знати, що Ньюкасл – це центр вуглевидобутку в Англії тощо), і за потреби забезпечувати повноцінність розуміння за допомогою відповідних виносок і приміток.

3. За відсутності близьких відповідників на фразеологічному рівні переклад має здійснюватися іншими засобами, відомими як трансформації – з дотриманням усіх параметрів еквівалентності, тобто ті численні та якісно різноманітні міжмовні перетворення, що здійснюються для досягнення перекладацької еквівалентності всупереч розбіжностям у формальних і семантичних системах двох мов.

Семантична основа образного виразу оригіналу в більшості випадків співвідноситься із семантичною основою образних виразів перекладу відповідно до певних логіко-семантичних принципів. Серед лексичних трансформацій виокремлюють диференціацію та конкретизацію; генералізацію значень; смисловий (або логічний) розвиток; цілісне перетворення; компенсацію. Пропонуємо розглянути найбільш уживані трансформації:

1. Описовий переклад, тобто переклад шляхом передання сенсу англійського звороту вільним словосполученням

Описовий переклад застосовується тоді, коли в українській мові немає еквівалентів та аналогів, наприклад: *to rob Peter to pay Paul* – віддати одні борги, зробивши нові/взяти в одного, щоб віддати іншому, *to burn the candle on both ends* – працювати з раннього ранку і до пізнього вечора.

2. Антонімічний переклад, тобто передача негативного значення за допомогою стверджувальної конструкції або навпаки, наприклад: *to keep one's head* – не втрачати голови, *to keep one's head above water* – не впасти в борги, *to keep one's pecker up* – не падати духом.

3. Комбінований переклад

У тих випадках, коли український аналог не повністю передає значення англійського фразеологізму або ж має інший специфічний колорит місця й часу, дається калькований переклад, а потім описовий переклад, наприклад: *carry coals to Newcastle* – возити вугілля до Ньюкасла, тобто возити що-небудь туди, де цього й так достатньо, тобто возити будь-що туди, де цього й так достатньо. Сила експресії не залежить від виду лексичної трансформації, застосованої для збереження семантичної основи образного засобу.

Основні способи перекладу образної фразеології подано в такій таблиці:

Спосіб перекладу	Фразеологізм	Переклад
Калькування	<i>Open eyes to...</i> <i>Separate the wheat from the chaff –</i>	Відкрити очі на ... Відокремлювати зерна від половини ...
Еквівалентний переклад (повний переклад, якщо у вихідній мові та мові, що перекладає, збігаються як правила сполучуваності, так і традиції вираження емоційно-оцінної інформації)	<i>Stalking horse</i> <i>Grassroots</i> <i>Blank check</i> <i>Eminence grise</i> <i>Take up the cudgel for</i> <i>Toe the line</i> <i>Grist to the mill</i> <i>Ring the changes on</i> <i>Ride roughshod over</i>	Підставна особа Ініціатива мас Свобода дій Сірій кардинал Ручатися головою Ходити по струнці Робити навар Дзвонити в усі дзвони Тримати в їжакових рукавицях
Переклад із використанням мовних трансформацій	<i>Oxford, a place of</i> <i>Lyonnesse</i>	За легендою Лайонесс – країна, затоплена морем, можна замінити Атлантидою (прийом заміни)
Описовий переклад	<i>During the lame-duck session</i>	На засіданні до передачі повноважень новообраному складу

Повний переклад застосовується в тому разі, якщо у вихідній мові та мові, що перекладає, збігаються як правила сполучуваності, так і традиції вираження емоційно-оцінної інформації, ужитої в цьому фразеологізмі. Якщо ж це не так, то фразеологізм піддається перекладацьким трансформаціям.

Переклад конкретного фразеологізму залежить від культурного досвіду і семантичних асоціацій, що виражаються даним фразеологізмом, а також від можливості їх передачі без спотворення сенсу.

До названих вище умов успішної роботи перекладача необхідно додати ще одну, мабуть, не менш важливу, ніж усі інші разом узяті. Це ідентифікація образності в контексті, тобто розуміння перекладачем вихідного контексту, як його загального смислу, так і імпліцитного смислу та чинників образності. Причому розуміння має охоплювати всі рівні: від рівня окремих слів, через рівні речень і надфразових єдностей, до рівня всього тексту. Без адекватного розуміння не може бути адекватного перекладу. Дуже часто причина помилок комунікативного та мовного характеру в перекладі лежить саме в нерозумінні (або неправильному/неповному розумінні) вихідного матеріалу.

Отже, переклад фразеологізмів залежить від структури та функції тієї чи іншої стилістичної одиниці в конкретному тексті. Така лексика є складною для розуміння і, відповідно, для перекладу через існування різних концептуальних площин у різних народів та національних особливостей стилістичних систем різних мов. Переклад фразеологізмів також залежить від ідентифікації стилістичних одиниць у контексті, тобто від розуміння перекладачем контексту оригіналу, його загальних та імпліцитних смислів, а також стилістичних фігур. За способом перекладу українською мовою фразеологію можна умовно поділити на чотири групи: фразеологізми, що мають повну відповідність в українській мові та кальковані цілком під час перекладу; фразеологізми, що частково не збігаються в образності з українськими; фразеологізми, що вимагають повної зміни образу під час перекладу; фразеологізми, що перекладаються нейтральною лексикою.

3.2. Роль вдалого перекладу ідіом у політичній комунікації

Переклад як термін і поняття має полісемантичну природу, його загальне значення здебільшого пов'язане з дією або процесом передачі/вираження значення/змісту слова, групи слів, речень або уривків тексту мови оригіналу мовою перекладу або з результатом процесу/дії передачі/вираження. Практично жоден контакт на міжнародному рівні або навіть між двома іноземцями, які розмовляють різними мовами, не може бути встановлений або підтриманий без допомоги письмових або усних перекладачів [12, с. 13].

Не менш важливим є письмовий та усний переклад для безперебійного функціонування різних міжнародних органів (конференцій, симпозіумів, конгресів тощо), не кажучи вже про такі органи, як Європейська економічна рада, Міжнародний валютний фонд або Організація Об'єднаних Націй з її численними радами, асамблеями, комісіями, комітетами та підкомісіями. Вони можуть безперебійно функціонувати лише завдяки армії письмових та усних перекладачів, які представляють різні держави і працюють багатьма національними мовами.

Політична література, як і будь-яка інша наукова література, має характерні для неї мовні одиниці, що вимагають від перекладача точності та влучності. Більшість публікацій про загальну політику характеризуються пристрасністю висловлювань, полемічним стилем і специфічною особливістю поєднання елементів наукової мови, з одного боку, і з різними емоційно забарвленими засобами вираження, з іншого. Переклад політичної літератури можна розглядати у двох аспектах: як сферу лінгвістичної діяльності та як окремий напрям у науці. Як сфера мовної діяльності переклад політичної літератури являє собою один з видів спеціального перекладу, що має об'єктом своєї діяльності різні матеріали політичного характеру. Політичний переклад виділяється в особливу галузь знань завдяки специфічним особливостям письмового та усного мовлення на політичну тематику, які визначаються його сутністю та знаннями цієї науки. Іноді ці особливості настільки різноманітні,

що для їх розуміння (як української, так і англійської політики) необхідно володіти спеціальними знаннями, без яких буде дуже важко чітко сприйняти внутрішній зміст, присвячений політиці.

Питання, що стосуються ролі та місця фразеологічних одиниць у публічній комунікації, здавна привертати увагу лінгвістів [28, с. 122; 32, с. 104].

На думку професора П. Вілбі: «публічна комунікація – це передача інформації громадськості та її отримання громадськістю. До цієї інформації має доступ будь-який член суспільства, і вона є соціально значущою. Ми говоримо, що така інформація має публічний статус» [29].

Науковець А.П. Чудінов розглядає публічну комунікацію як «мовленнєву діяльність, зорієнтовану на пропаганду тих чи інших ідей, емоційний вплив на громадян країни та спонукання їх до політичних дій для вироблення суспільної згоди, ухвалення й обґрунтування соціально-політичних рішень в умовах множинності точок зору в суспільстві» [10, с. 4].

В останнє десятиліття дискурси такого типу відображаються у спеціальних джерелах [36, с. 4]. Це створює передумови для систематики розглядуваних об'єктів у нових аспектах [26, с. 58-62].

За впливом на аудиторію сучасна публічна комунікація, завдяки використанню засобів масової інформації, посідає чільне місце в системі комунікації. На думку вчених, нині мова засобів масової інформації має нормотворчу значущість, тобто формує стереотипи публічної мовленнєвої поведінки

Професор Массачусетського технологічного інституту Л. Пай вважає, що «політична комунікація має на увазі не односторонню спрямованість сигналів від еліт до маси, а весь діапазон неформальних комунікаційних процесів у суспільстві, що справляють найрізноманітніший вплив на політику. Політичне життя в будь-якому суспільстві неможливе без усталених методів

політичної комунікації» [35]. А оскільки політична комунікація належить до публічної сфери спілкування, то все сказане можна віднести і до публічної комунікації.

Так, публічна комунікація в нормі більш сувора, ніж – за інших рівних – непублічна. Під час публічного виступу людина акуратніша у виразах, вимова її виразніша. У цьому зв'язку показовою є співвіднесеність між наборами мовних засобів. Для сучасної публічної комунікації є характерним поєднання логіко-аналітичних та емоційно-образних мовних засобів. Як правило, діловий виступ, що зводиться до передання «сухої» інформації, не сприймається і залишається поза увагою сучасної аудиторії.

Емоційно-експресивне забарвлення виступу політиків досягається не тільки за допомогою стилістичних прийомів. Предметно-логічне значення слова несе в собі додаткові стилістичні відтінки і також виконує оціночну функцію. Якщо слово виражає будь-яку емоцію чи почуття, або своєю образністю, або в будь-який інший спосіб підкреслює, підсилює думку, воно набуває емоційно-експресивного забарвлення. Відтінки емоційно-експресивного забарвлення поділяються на два розряди: з позитивною оцінкою і з негативною (негативною) оцінкою.

Специфіка публічної комунікації проявляється і в побудові фраз і цілих речень, а також у використанні тих чи інших стійких фразеологічних сполучень.

Важливість ролі перекладача у відтворенні повідомлень дискурсу на іншу мову не потрібно недооцінювати. Вміло передати зміст тексту з іноземної сфери зможе тільки фахівець, який розуміє відповідальність, яку несе, та важливість невинного розвитку процесу, у якому він задіяний. Мати справу з фразеологізмами – це справжній виклик для перекладача, але процес відтворення їх іншою мовою гарантовано буде цікавим. Багатогранність семантики ідіом – найбільша складність і водночас їх найцікавіша риса. На

якість перекладу, окрім граматичної та формальної складової, впливають також різноманітні культурні передумови. Часто окрім змісту повідомлення політика, перекладачеві необхідно передати також його «спосіб мислення, систему образів та ієрархію понять» [5].

Вчений Б. Т. Кашароков серед аспектів, котрі відіграють важливу роль у перекладі фразеологізмів, виділяв лінгвістичний, когнітивний, ситуативний та прагматичний [18, с. 37].

Лінгвістичний аспект міжкультурної комунікації, у свою чергу, полягає в дослідженні вербальних і невербальних маркерів культурної інформації задля досягнення комунікативного співробітництва представників різних культур і запобігання комунікативному конфлікту [16, с. 247]. Іншими словами – це вміння та навички перекладача, його знання іноземної мови та розуміння базових понять культури країни, з мови якої здійснюється переклад.

Когнітивний аспект включав в себе компетентність та обізнаність перекладача у сфері, до якої матеріал перекладу є дотичним, та вміння відтворити текст якомога зрозуміліше [18, с. 37].

Ситуативний аспект полягає у здатності фахівця розуміти контекст матеріалу для перекладу і орієнтуватися в ньому подекуди навіть без наявності ключових понять [18, с. 37].

Прагматичний аспект базується на суб'єктивному сприйнятті перекладачем тексту [18, с. 37].

У практиці перекладацької та лексикографічної роботи значну увагу приділяють труднощам, які викликають «хибні друзі» перекладача – це семантично різнорідна категорія слів, що включає інтернаціональну лексику (міжмовні відносні синоніми подібного виду), псевдо інтернаціональні слова (міжмовні омоніми) і міжмовні пароніми [17, с. 43]. Іншими словами – це лексичні одиниці в різних (частіше у двох) мовах, які здаються еквівалентними, але різні за значенням.

Наприклад, до виразу *to cross somebody's path* так і напрошується переклад «перейти комусь дорогу», що означає нашкодити, проте носій англійської мови не вбачатиме в контексті жодної ворожнечі, адже значення цього виразу – це «натрапити на когось» [18, с. 37].

Фразеологізм *to lead by the nose* також невірно буде перекласти як «водити за ніс». Ми можемо інтерпретувати цю ідіому як «обманювати», проте в англійській мові вона означатиме «контролювати» [18, с. 37].

Якщо при перекладі політичного чи будь-якого іншого тексту перекладач буде ігнорувати ідіоми, існує ризик втрати іміджу повідомлення, а при неправильному перекладі ідіом можна повністю змінити характер висловлювання. Від успішності комунікації політика з народом та використання необхідного «інструменту» мови залежить його особистий успіх на цій ниві та авторитет політичної сили, представником якої він є.

Спілкування є першим і суттєвим кроком до досягнення мети, поставленої зацікавленою стороною. А отже, коли йдеться про міжнародний політичний дискурс, то він не відбувається безпосередньо від мовця до реципієнта, між ними з'являється перекладач із завданням відтворити інформацію якомога точніше та детальніше. Спеціаліст повинен почуватися «рибою у воді» в політичному середовищі, вміти відтворювати тематичну лексику відповідно до цілей масової комунікації.

Процес вивчення фразеологізмів ускладнюється відсутністю логіки в їхній структурі, а в більшості випадків практично неможливо простежити їх походження та виявити формули, за допомогою яких створюється їх невмотивований зміст. Перш ніж відточувати навички тлумачення фразеологізмів, перекладачу необхідно ознайомитися з їх основними видами і навчитися їх розпізнавати в тексті. Якщо перекладати лише зміст окремих компонентів терміна, то можна втратити логічний ланцюжок повідомлення, позбавити його образності та виразності. Якщо врахувати особливості

менталітету мовців, їхні культурні особливості та індивідуальний спосіб мислення, то буде більше шансів на успішний переклад, який буде пов'язаний із поставленими автором функціями та буде корисним на шляху до досягнення цієї комунікативної мети.

Отже, можемо зробити висновок, що у перекладі політичного дискурсу з мовними елементами є багато нюансів. Більше шансів на вдалий і близький до оригіналу переклад послання у фахівця, який розуміє основи політики, її закони і правила, вміє засобами образності та емоційного забарвлення передавати їх в дії. Не менш важливо сприймати всі тонкощі такого перекладу не як проблеми, а як виклики, які зрештою відкриють для перекладача нові горизонти професії, а для реципієнта – культуру політичної мови.

3.3. Способи усунення неточностей машинного перекладу фразеологічних одиниць

Перекладацька діяльність здійснюється перекладачами в різних умовах; перекладені тексти вельми різноманітні за тематикою, мовою, жанровою приналежністю; переклади виконуються в письмовій або усній формі, до перекладачів пред'являють неоднакові вимоги щодо точності та повноти перекладу тощо.

У ХХІ столітті роль перекладу в житті людини зростає з кожним днем, а перекладені тексти дуже різноманітні. Переклади здійснюються в різних формах, до перекладачів висувають різні вимоги щодо точності перекладу. Усе це й зумовлює існування різних видів перекладу, зокрема й машинного.

Нині є досить широкий вибір програм, які полегшують працю перекладача. Серед них особливе місце займають системи машинного перекладу. Системи машинного перекладу забезпечують зв'язний переклад

текстів, що враховує синтаксичні, морфологічні та семантичні зв'язки членів речення [14].

Переклад – це діяльність, що полягає в передачі змісту тексту однією мовою засобами іншої мови, а також результат такої діяльності. Особливе місце в теорії перекладу посідає машинний переклад – науково-технологічна дисципліна, яка пов'язана з наукою про переклад, а також із комп'ютерною лінгвістикою. Машинний переклад – це виконувана на комп'ютері дія з перетворення тексту однією природною мовою в еквівалентний за змістом текст іншою мовою, а також результат такої дії [23, с. 40].

Існує такий поділ машинного перекладу, пов'язаний зі ступенем автоматизації, що ґрунтується на лекціях Л. Чайлдса, які він прочитав у межах Міжнародної Конференції з Технічних Комунікацій 1990 року [33]: повністю автоматичний переклад, автоматизований машинний переклад за участю людини та переклад, що здійснюється людиною з використанням комп'ютера.

Щоб розглянути взаємодію перекладача і технічних ресурсів, пропонуємо виділити такі два види перекладу, які існують на сьогоднішній день: автоматизований і машинний переклад [20]:

- автоматизований переклад (machine-assisted translation)

У цьому випадку програма допомагає перекладачеві здійснювати переклад. Своєю чергою, автоматизований переклад має різні форми взаємодії [38]:

- 1) частково автоматизований переклад – під час такого перекладу перекладач використовує електронні словники або інші електронні ресурси;
- 2) системи з розподілом праці – комп'ютер налаштований на те, щоб у вихідному тексті шукати й перекладати лише фрази, що мають жорстко задані структури (робить це так, щоб не вимагати подальших правок і виправлень у тексті), а решту, що не входить до структури перекладу, видає людині.

- машинний переклад (machine translation)

Цей вид перекладу, заснований на статистиці, є повністю автоматичним і здійснюється без участі редактора. Машинний переклад працює за принципом порівняння великих обсягів мовних пар, він здійснює пошук найбільш точного перекладу речення з використанням інформаційних даних, що отримані з двомовної сукупності текстів. Як приклад для таких мовних пар слугують паралельні тексти. Як наслідок переваги високих технологій машинного перекладу володіє такою характеристикою як запам'ятовування великих уривків, абзаців і текстів, відбувається певне «самонавчання» машини.

Ми вважаємо також важливим відзначити кілька типів взаємодії людини та електронно-обчислювальної машини під час здійснення машинного перекладу [30]:

- попереднє редагування – тип редагування, за якого перекладач готує текст до обробки програмою, а саме відбувається спрощення тексту за допомогою видалення деяких уривків із можливістю неоднозначного трактування, після цього здійснюється машинний переклад;
- інтерредагування – такий тип редагування, за якого перекладач вносить коригування в процесі роботи програми;
- постредагування – тип редагування, за якого машина здійснює обробку вихідного тексту, після завершення перекладач здійснює редагування тексту, виправляючи помилки та недоліки;
- змішаний – тип редагування, за якого процес машинного перекладу може містити одночасно перед- і постредагування.

Ми погоджуємося з тими дослідниками проблем перекладу, які стверджують, що альтернативи машинному перекладу немає. Водночас це не свідчить про те, що машини повністю замінять перекладача і потреба в традиційних послугах перекладу зникне. Задля того, щоб практика машинного

перекладу міцно увійшла в життя, потрібно задовольнити низку технічних, економічних, соціальних та інформаційних умов.

Як відомо, машина не розуміє текст, а просто перетворює його за різними алгоритмами та правилами. І скільки б таких правил не було, без хоча б загального розуміння вхідного тексту не може бути зв'язного і стабільного процесу перекладу.

На рівні простих речень і в рамках строго визначених тем машинний переклад в принципі можливий, але не більше того. Серед основних переваг електронних систем перекладу можна назвати зручність і надзвичайну простоту їх використання, переклад з будь-якої доступної мови (функція доступна не у всіх програмах) на будь-яку іншу мову і навпаки. У деяких програмах передбачена функція перекладу текстів і слів з різних тем.

Пропонуємо розглянути способи покращення результатів машинного перекладу, які доступні кожному користувачеві:

1. Підготовка тексту для машинного перекладу

Перш ніж приступити до перекладу, необхідно підготувати текст – вивірити його правильність, особливо під час сканування, налаштувати відповідні словники, звернути особливу увагу на власні імена та фразеологізми. Доцільно не перекладати одразу весь текст, а перекласти один або два абзаци, для вирішення питання про придатність використовуваних словників.

Мистецтво правильної роботи з системою машинного перекладу полягає в тому, щоб розрізняти загальне і приватне. В ідеальному випадку потрібне знання іноземної мови і предметної області тексту. До словника вносять тільки варіанти перекладу, які систематично зустрічаються, поодинокі ж виправляють вручну. В іншому разі слово по всьому тексту буде перекладено неправильно.

Дотримання наведених вище простих правил зазвичай дає змогу істотно підвищити якість перекладених комп'ютером текстів. Не можна гарантувати, що вони завжди виявляться абсолютно правильними та стилістично грамотними. Однак, найімовірніше, буде вирішено перше завдання - зрозуміти зміст тексту.

2. Редагування отриманого тексту

За нашими спостереженнями, найпоширенішими проблемами, які потрібно усувати під час редагування, є такі: дослівний переклад фразеологізмів, вибір неправильного значення багатозначних слів та омонімів.

3. «Небажання» системи змінювати порядок слів у реченні – іноді це життєво необхідно. Тобто у вихідній мові порядок слів майже завжди такий самий, як і у вхідній.

Наприклад, загальновідомо також, що англійські іменники втратили граматичну категорію роду. Тому майже всі вони узгоджуються із займенником 3 особи од. числа «it» – середнього роду. В українській же мові категорія роду в іменників присутня, і в 3-й особі од. числа вони узгоджуються з трьома різними займенниками залежно від граматичного роду. Деякі системи машинного перекладу, синтезуючи текст вихідною мовою, не враховують можливість узгодження іменника і займенника, що його замінює, у роді.

Переклад – це не налагоджений механізм, не завчений алгоритм і не розписана послідовність дій, – це щоразу складний творчий процес, який потребує достатньо зусиль, адже потрібно донести до одержувача тексту саме той емоційний та інформаційний потенціал, що його вклав у текст його автор.

Складність полягає в тому, що безпосереднім об'єктом перекладацької діяльності є не сам текст як упорядкована сукупність мовних одиниць, а його зміст, який, як відомо, не дорівнює сукупності значень цих одиниць. Кожен новий текст загалом потребує для себе свого підходу, але існують деякі

навички та шляхи розв'язання перекладацьких проблем, що полегшують роботу перекладача, а може, й допомагають у розробленні своєї стратегії.

Найпоширенішою проблемою є переклад словосполучень з переносним значенням, тобто фразеологічних лексичних одиниць, які не можна перекладати дослівно, а послуговуватися існуючими еквівалентами в рідній мові.

*«To date, we have two **cold cases**»*

Переклад даного речення машинний переклад пропонує перекладати як:
*«На сьогоднішній день ми маємо дві **холодні справи**».*

Проте достовірним буде переклад: *«На сьогоднішній день ми маємо дві **нерозкриті справи**».*

Переносне значення виділеного словосполучення – нерозкрита справа або ж, як кажуть у народі «глухар». В такому перекладі читач не зможе зрозуміти сенс речення.

Наведемо ще один приклад:

*«He **gone out of the grid** in the bushes and tried not to breathe»*

Машинний переклад: *«Він **пішов з сітки** в кущах і намагався не дихати»*

Вірний переклад: *«Він **зачаївся** в кущах і намагався не дихати»*

Помилка такого роду свідчить про те, що машинний перекладач не справляється з перекладом фразеологічних лексичних одиниць і робить калькований (дослівний) переклад, який призводить до безглузвих наслідків, які далекі від справжнього сенсу:

*«I hope you know you can do anything if you **set your mind** to it»*

Машинний переклад: *«Я сподіваюся, що ти знаєш, що можеш домогтися всього, якщо ти **налаштуєш свій мозок на це**»*

Вірний переклад: *«Я сподіваюся, що ти знаєш, що можеш домогтися всього, чого **задумаєш/захочеш**»*

Отже, система машинного перекладу на основі перекладних відповідників не завжди може впоратися з одним з принципових завдань перекладу, а саме, переходу від конструкції мови оригіналу до конструкції мови перекладу, тому в тексті перекладу з'являються конструкції, властиві мові оригіналу, але не мові перекладу. Тому ми можемо спостерігати, як машинний переклад може порушувати мовні норми тієї мови, якою здійснюється переклад.

Як впливає з результатів порівняльного аналізу, переклад, виконаний машинним перекладом, істотно відрізняється від перекладу, отриманого в результаті постредагування. Неважко помітити, що текст оригіналу не містить значних перекладацьких труднощів. Можна припустити, що при перекладі складних текстів, коли можливе різне трактування тих чи інших явищ в тексті оригіналу, розбіжності в текстах перекладу виявляться набагато більш істотними.

Зрозуміло, що компетентний перекладач представить замовнику набагато більш прийнятний варіант, ніж він зміг отримати при роботі з машинним перекладом. Можна зробити висновок, що в постредагуванні важливою є присутність і робота саме перекладача. Він здійснює гармонізацію смислів оригінального і перекладеного текстів. Текст машинного перекладу виступає проміжною ланкою, і лише творче переосмислення оригінального і незавершеного текстів приведе його до гармонійного перекладу, надавши можливість сприймати отриманий текст так, ніби він написаний рідною мовою.

Постредагування буває різних ступенів. Ступені бувають легкими та повними.

— легке постредагування має на увазі мінімальне втручання постредактора, оскільки його метою є допомогти кінцевому користувачеві

зрозуміти сенс тексту. Воно використовується тоді, коли замовнику документ потрібен терміново і якість стоїть на другому місці;

– повне постредагування передбачає більше втручання для досягнення тієї якості, яка задовольнить клієнта. Вважається, що результатом повинен бути текст, який є не просто зрозумілим, а й стилістично еквівалентним оригінальному тесту. Найголовнішим в повному постредагуванні є те, що кінцевий текст повинен відповідати всім критеріям якості традиційного перекладу. Однак вважається, що перекладачам потрібно менше зусиль для роботи безпосередньо з оригінальним текстом, ніж для постредагування перекладу, зробленого машиною.

Отже, найкращим способом усунення «неточностей» про перекладі фразеологізмів – є використання постредагування. Основне завдання постредактора – поліпшити результат машинного перекладу за мінімальну кількість часу і з мінімальними зусиллями.

Висновки до третього розділу

Переклад фразеологізмів залежить від структури та функції певної стилістичної одиниці в конкретному тексті. Таку лексику складно зрозуміти і, відповідно, перекласти через наявність різноманітних концептуальних площин різних народів та національних особливостей стилістичних систем різних мов. Переклад фразеологізмів також залежить від ідентифікації стилістичних одиниць у контексті, тобто від розуміння перекладачем контексту оригіналу, його загальних та імпліцитних смислів, а також стилістичних фігур.

За способом перекладу українською мовою фразеологію можна умовно поділити на чотири групи: 1) фразеологізми, які мають повну відповідність в українській мові та кальковані повністю під час перекладу; 2) фразеологізми, які частково не збігаються в образності з українськими; 3) фразеологізми, які

потребують повної зміни образу під час перекладу; 4) фразеологізми, які перекладаються нейтральною лексикою.

У перекладі політичного дискурсу з мовними елементами є багато нюансів. Більше шансів на вдалий і близький до оригіналу переклад послання у фахівця, який розуміє основи політики, її закони і правила, вміє засобами образності та емоційного забарвлення передавати їх в дії. Не менш важливо сприймати всі тонкощі такого перекладу не як проблеми, а як виклики, які зрештою відкривають для перекладача нові горизонти професії, а для реципієнта – культуру політичної мови.

Найкращим способом усунення «неточностей» про перекладі фразеологізмів – є використання постредагування. Основне завдання постредактора – поліпшити результат машинного перекладу за мінімальну кількість часу і з мінімальними зусиллями.

ВИСНОВКИ

Політичний дискурс – це специфічний акт взаємодії між суб'єктом політики (політиком, урядом чи парламентом) та політичним об'єктом (виборцем, аудиторією, електоратом). Він є одним з найвпливовіших явищ в історії, починаючи з моменту виникнення першої держави з її політичною системою та став важливим об'єктом лінгвістичних досліджень у той час, коли політична комунікація набула певних ознак маніпулювання свідомістю. Багато дослідників розглядають політичний дискурс як явище суто публічної сфери та розуміють його як актуальне використання мови в соціально-політичній сфері спілкування і, ширше, в публічній сфері спілкування.

Фразеологічні одиниці використовуються політичними діячами для маніпуляції суспільною свідомістю. Політичні реалії часто характеризуються використанням емоційно-забарвлених одиниць фразеології, що виражають позитивні або негативні почуття. Політичні діячі вдаються до ідіом з метою домогтися більшого ефекту своєї промови, надаючи їй експресивність.

Класифікація фразеологізмів в політичних промовах залежить від різних ознак. Більш інформативною класифікацією є поділ фразеологізмів на чотири класи: номінативні, номінативно-комунікативні, міждометні та комунікативні фразеологічні одиниці. На наступному етапі ці класи поділяються на підкласи залежно від співвіднесеності з певною частиною мови.

Переклад фразеологізмів залежить від структури та функції певної стилістичної одиниці в конкретному тексті. Таку лексику складно зрозуміти і, відповідно, перекласти через наявність різноманітних концептуальних площин різних народів та національних особливостей стилістичних систем різних мов. Переклад фразеологізмів також залежить від ідентифікації стилістичних одиниць у контексті, тобто від розуміння перекладачем контексту оригіналу, його загальних та імпліцитних смислів, а також стилістичних фігур.

Можна виділити чотири групи способів перекладу фразеологізмів політичних текстів: 1) фразеологізми, які мають повну відповідність в українській мові та кальковані повністю під час перекладу; 2) фразеологізми, які частково не збігаються в образності з українськими; 3) фразеологізми, які потребують повної зміни образу під час перекладу; 4) фразеологізми, які перекладаються нейтральною лексикою.

Також нами було визначено, що у перекладі політичного дискурсу значну роль відіграють різні мовні елементи, зокрема, як ми вже зауважували, фразеологізми. Ми з'ясували, що велика відповідальність лежить на плечах перекладача, а саме у фахівця, який розуміє основи політики, її закони і правила, вміє засобами образності та емоційного забарвлення передавати їх в дії.

У сучасному світі, з розвитком сучасних технологій, розвивається популярність машинного перекладу, проте ми визначили, що даний тип перекладу неефективний при перекладі фразеологізмів, а отже, потребує більш професійного підходу. На прикладах ми з'ясували, що при перекладі є чимала кількість «неточностей», і розглянули найкращий спосіб їх усунення – спосіб постредагування.

Отримані результати даного дослідження можуть бути використані для подальшого вивчення особливостей фразеологізмів, їх перекладу в політичних

текстах, а також сприяють пошуку нових способів усунення «неточностей», які надає машинний переклад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Науково-критична література

1. Баран Я. А. Фразеологія: знакові величини.: Навчальний посібник для ВНЗ. Нова Книга, 2004.
2. Бацевич Ф. Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи. Львів. ПАІС, 2005. С. 264.
3. Бутова І. Політичний дискурс як об'єкт лінгвістичних досліджень. URL: http://old.lingua.lnu.edu.ua/Visnyk/visnyk/Visnyk_16/articles/Butova.pdf
4. Вінтонів М.О. Синтаксичні засоби експресивізації в українському політичному дискурсі. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2018.
5. Войціховський І., Ковальчук І. Теоретичні аспекти перекладу англійських фразеологізмів у засобах преси. ЛОГОС. ОНЛАЙН, 2019.
6. Гайдаєнко Х.О. Англійські фразеологічні одиниці у порівняльному аспекті, 2021. С. 92. С. 515-518.
7. Галинська О. М. Фразеологізми як знаки культурної інформації. Проблеми зіставної семантики: збірник наукових статей. Вип. 10. К. : Вид. центр КНЛУ, 2011. Ч. 2. С. 72-76.
8. Громовенко В. Дослідження політичного дискурсу в лінгвістиці. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені

Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) 21, 2015. С. 240-244.

9. Денисова А.С. Проблема дослідження класифікацій фразеологічних одиниць у лінгвістиці. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер.: Філологічні науки 6, 2015. С. 13-21.

10. Колоїз Ж. Від «політичного гасла» до «політичного слогану»: лінгвістична інтерпретація понять. *Studia Ucrainica Varsoviensia* 10, 2022. С. 57-73.

11. Кондратенко Н.В. Український політичний дискурс: монографія: / Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова. Одеса: Чорномор'я, 2007. С. 150-155.

12. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) [англ.]: Підручник для ВНЗ. Нова Книга, 2003.

13. Кравцова І.І. Фразеологізми в сучасній англійській мові: визначення, підходи, класифікації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія 20 (2), 2016. С. 29-32.

14. Кузнєцов П. С., Ляпунов А. А., Реформатський А. А. Основні проблеми машинного перекладу. Питання мовознавства, 1956, № 5. С. 107.

15. Кузнєцова Г.В. Адресат політичного дискурсу: стан вивчення й перспективи дослідження. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2019. №10. С. 176-181.

16. Лебедєва Л.Е. Міжкультурна комунікація: лінгвістичний аспект. Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету 9.1, 2013. С. 246-252.

17. Мирошніченко В.М. Проблеми перекладу «Хибних друзів перекладача» з англійської мови на українську. Східно-Європейський журнал передових технологій 2.10 (50), 2011. С. 43-48.

18. Перевайло О.С. Фразеологізми та ідіоми в англomовному політичному дискурсі та особливості їхнього перекладу. КПП ім. Ігоря Сірковського: Київ, 2021. С. 88.
19. Brown G. George Y. Discourse analysis. Cambridge: Cambridge University Press, 1983.
20. Chéragai M.A. Theoretical Overview of Machine translation. ICWIT, 2012. P. 160-169.
21. Fairclough N. Language and power. (2nd edition). London and New York: Routledge, 2001.
22. Fraser B. The verb-particle combination in English. Academic Press, 1976. P. 125.
23. Hutchins W.J. Machine translation: A brief history. Concise history of the language sciences. Pergamon, 1995. P. 431-445.
24. Kecskes I. Word, context and communicative meaning. Russian Journal of Linguistics 1, 2014. P. 7-18.
25. Kecskes I. Intercultural Pragmatics. Oxford, UK: Oxford University Press, 2014.
26. Krichun J. Linguistic tools for the implementation of the public speech communicative peculiarities: the analysis of Winston Churchill's war speeches. Essays on Language and Translation. Vol. 2. Krasnodar; Ferrara, 2009. P. 58-62.
27. Lattey E. Pragmatic Classification of Idioms as an Aid for the Language Learning. IRAL 24(3), 1986. P. 217-233.
28. Leed R. Lexical functions and language learning. Slavic and East European Journal. 1979. P. 104-113.
29. Luchinsky Y.V. Correlation of the concepts of public communication and PR-discourse in the mass media space. Indian journal of science and technology 27.9, 2016. P. 2-7.

30. Maslova O.V. Teaching of foreign texts with the help of machine translation systems. *Modern trends in teaching foreign languages in a non-language university* 11, 2017. P. 85-87.
31. Mills S. *Discourse*. London and New York: Routledge, 1997.
32. Pawley A. Phraseology, linguistics, and the dictionary. *International Journal of Lexicography*, 2001. P. 122-134.
33. Poibeau T. *Machine Translation*. Boston: The MIT Press, 2017. P. 296.
34. Ponton D.M., Larina T.V. Discourse analysis in the 21st century: Theory and practice (I). *Russian Journal of Linguistics* 20.4, 2016. P. 7-25.
35. Pye L. *Political Communication*. The Blackwell Encyclopedia of Political Institutions. Oxford; N. Y. 1987. P. 442.
36. Rhodes R.J. *His Complete Speeches 1897-1963*. Winston S. Churchill: "Why Should We Fear for our Future?" N.Y., 1974.
37. Smith L.P. *Words and idioms: Studies in the English language*. Constable, Limited, 1925.
38. Toral A., Way A. Machine-assisted translation of literary text: A case study. *Translation Spaces* 4.2, 2015. P. 240-267.
39. Van Dijk T.A. What is political discourse analysis. *Belgian journal of linguistics* 11.1, 1997. P. 11-52.
40. Van Dijk T.A. The discourse-knowledge interface. In Weiss, Gilbert and Wodak, Ruth (eds) *Critical discourse analysis: theory and interdisciplinarity*. Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan, 2003.
41. Wilson J. *Political Discourse*. *Handbook of Discourse Analysis*, Vol. II. Malden, MA : Wiley-Blackwell, 2015. P. 787.
42. Wodak R. The discourse-historical approach. *Methods of critical discourse analysis*. London: Sage, 2001. P. 63—95.

43. Українська мова. Енциклопедія. К. : Вид-во «Укр. енцикл.» імені М. П. Бажана, 2007. С. 856.
44. Oxford wordpower dictionary, edited by Miranda Steel, Oxford University Press, 2000.
45. Richards J., Platt J., Weber H. Longman Dictionary of Applied Linguistics, Longman Group UK Limited. England, 1985. P. 654.
46. Trask R.L. The Penguin dictionary of English grammar. Penguin Books, Limited (UK), 2000. P. 160.

Список джерел ілюстративного матеріалу

47. Breaking News English. URL: <https://breakingnewsenglish.com/>
48. Dodds A. Budget. Full text of Anneliese Dodds' Bloomberg speech, 2021. URL: <https://labour.org.uk/press/full-text-of-anneliese-dodds-bloomberg-speech/>
49. Healey J. Defence. John Healey speech at RUSI on Labour's core principles on defence and security, 2021. URL: <https://labour.org.uk/press/john-healey-speech-at-rusi-on-labours-core-principles-ondefence-and-security>
50. Johnson B. The fight against Covid is by no means over, 2020. URL: <https://www.theguardian.com/politics/boris-johnsons-speech-in-full-the-fight-against-covidis-by-no-means-over/>
51. Johnson B. U.K. PM Boris Johnson Trade Deal Speech Transcript, 2020. URL: <https://www.rev.com/blog/transcripts/u-k-pm-boris-johnson-brexit-trade-deal-speechtranscript-december-24/>
52. May T. Full Text: Theresa May's speech to the Republican "Congress of Tomorrow" conference, 2017. URL: <https://www.businessinsider.com/full-text-theresamays-speech-to-the-republican-congress-of-tomorrow-conference-2017-1>

53. May T. In full: Theresa May's speech on future UK-EU, 2018. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-43256183>
54. May T. PM speech on the state of politics, 2019. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/pm-speech-on-the-state-of-politics>
55. Politico. URL: <https://www.politico.com/>
56. Sturgeon N. Orders Scotland Lockdown: Speech Transcript, 2021. URL: <https://www.rev.com/blog/transcripts/nicolasturgeon-orders-scotland-lockdown-speech-transcript>
57. The Times. URL: <https://www.thetimes.co.uk/>
58. Wallace B. Defence Secretary Ben Wallace gives a speech at the Air and Space Power Conference, 2020. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/defencesecretary-ben-wallace-gives-a-speech>

